

ного цивілізаційного сходження чітко спрямованого характеру. Мова може йти про відкриття ними нових інструментально-організаційних можливостей до прийняття збалансованих управлінських рішень щодо забезпечення суспільної динаміки. Їх потенції до прийняття швидких управлінських дій за індикаторами, що надають сигнали про відкочування з тої чи іншої зони керованості суспільним поступом сприятимуть підвищенню результативності управління суспільною динамікою. З точки зору нової парадигми здійснення моніторингу й оцінки соціо-економіко-екологічної динаміки, яка зорієнтовує й враховує комплекс змін параметрів екологічного зростання і екологічного розвитку, слід продовжити апробацію її основних положень і реалізувати з тим потенційні здатності поєднання воедино суто аналітичних спроможностей та удосконалення системи управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К.: МАУП, 2005. – 492 с.
2. Валенкевич В.П. Обґрунтування оцінки соціо-еколого-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці / В.П. Валенкевич, О.О. Павленко, Ю.Т. Алібекова // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 3. – С. 16-25.
3. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія / З.В. Герасимчук. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.
4. Гусаров Ю.В. Управление: динамика неравновесности : науч. издание / Ю. В. Гусаров. – М. : Экономика, 2003. – 382 с.
5. Данилишин Б.М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. – К.: СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с.
6. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогноз. НАН України; Фенікс, 2003. – 1008 с.
7. Масловська Л.Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика: монографія / Л.Ц. Масловська. – К.: КНЕУ, 2003. – 365 с.
8. Мельник Л.Г. Методология развития: монография / Л.Г. Мельник. – Сумы: Университетская книга, 2005. – 602 с.
9. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро / 2-ге вид.; Пер. з англ.– К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
10. Семиноженко В. Україна – 2015: не втратити своє майбутнє / В. Семиноженко, В. Гець // День. – 2008. – 24 січня. – 16 с.
11. Сталий розвиток регіонів України / Наук. кер. М.З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.
12. Хвесик М. Национальная парадигма устойчивого развития Украины / М. Хвесик // Устойчивое развитие. – 2012. – № 4. – С. 5-10.

УДК 369.01

Рад Н.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
начальник головного управління
Пенсійного фонду України в Донецькій області*

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовані окремі питання реалізації соціальної політики у сфері пенсійного страхування в умовах глобальної конкуренції. Дослідження сфокусовано на виявленні основних умов і тенденцій реалізації механізму пенсійної системи. У ході дослідження була застосована сукупність загальнонаукових методів: узагальнення, групування, аналізу досліджуваних категорій. Теоретичні узагальнення та висновки будувалися на підставі абстрактно-логічного методу. Автором запропоновані напрями удосконалення концепції конкурентоспроможності пенсійної системи в контексті стратегічних напрямків та особливостей соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: пенсійна система, глобалізація, механізм, конкурентоспроможність, проблеми, особливості, удосконалення.

Рад Н.С. ПЕНСИОННАЯ СИСТЕМА КАК ФАКТОР ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье исследованы отдельные вопросы реализации социальной политики в сфере пенсионного страхования в условиях глобальной конкуренции. Исследование сфокусировано на выявлении основных условий и тенденций реализации механизма пенсионной системы. В ходе исследования была применена совокупность общенаучных методов: обобщения, группировки, анализа исследуемых категорий. Теоретические обобщения и выводы строились на основании абстрактно-логического метода. Автором предложены направления усовершенствования концепции конкурентоспособности пенсионной системы в контексте стратегических направлений и особенностей социально-экономического развития страны.

Ключевые слова: пенсионная система, глобализация, механизм, конкурентоспособность, проблемы, стратегия, усовершенствование.

Rad N.S. PENSION SYSTEM AS A FACTOR OF GLOBAL COMPETITIVENESS: STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS

In this paper separate issues relating welfare implementation in the field of political and war-like instability are investigated. It is emphasized that joint and defined contribution systems of comprehensive state pension insurance and non-state pension schemes are the reflection of the state of society social and economic development. The investigation is focused on the identification of the features of pension system functioning during military activities. Problems related to provision of social safeguard and pension system administration are identified. The ways of improving the concept of pension system competitiveness taking into account its current state in the context of social and economic development are proposed.

Keywords: pension system, globalization, mechanism, competitiveness, problems, features, improvement.

Постановка проблеми. Реалізація положень соціальної держави спрямована в кінцевому підсумку на побудову високих соціальних стандартів [1]. Водночас кожна країна формує власне уявлення про поняття високого рівню та розуміння форм і засобів його втілення у стандартах забезпечення життєдіяльності населення. Разом із цим різноманітність категорій громадян та різноспрямованість їхніх потреб зумовлюють необхідність урахування вікового фактора у формуванні означених параметрів. Вирішальну роль у цьому розумінні має державне регулювання. Завдяки механізму та інструментам регулювання держава бере забезпечення основних потреб пенсіонера на себе або може надавати можливість громадянину впродовж економічно активного віку заробити та заощадити певний капітал для підтримки життя у непрацездатному віці. З поширенням глобалізаційних процесів набула розповсюдження остання тенденція. Варто зазначити, що впродовж тривалого періоду в якості орієнтиру суспільного розвитку домінувала концепція соціальної держави. Однак зростання витрат на обслуговування соціальних потреб та пов'язаний з цим тиск на економіку «соціальних держав» зумовили посилення більш прагматичних підходів до формування концепцій соціального розвитку. У контексті означених тенденцій у 2004 році в Україні була запроваджена трирівнева пенсійна система, що складається із солідарної і накопичувальної систем загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та системи недержавного пенсійного забезпечення [2]. Ключовою особливістю означеної концепції є запровадження страхових принципів, якими встановлена залежність розміру пенсійної виплати від тривалості страхового стажу та розміру доходів. Вважається, що саме такий механізм здатен сприяти детінізації трудових відносин і заробітної плати, надати можливість формувати більш доступні

вітчизняні інвестиційні ресурси, активізувати економічні відносини, модернізувати промислове виробництво, а також впливати в цілому на підвищення конкурентоспроможності як самої пенсійної системи, так і держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів розвитку пенсійного забезпечення в системі суспільних зв'язків присвячували свої роботи багато науковців і практиків, серед яких В. Капильцова, Н. Борисенко, Б. Зайчук, Ю. Коваленко, С. Рибак, Л. Сафіуллін та багато інших. Однак наявні напрацювання не рівною мірою висвітлюють процеси, пов'язані із функціонуванням пенсійної системи, зокрема з точки зору конкурентоспроможності, що потребує подальшого вивчення. Це пояснює актуальність дослідження.

Таким чином, **метою статті** є аналіз окремих аспектів формування сучасної вітчизняної пенсійної системи з точки зору її конкурентоспроможності, виявлення проблемних питань та визначення напрямків удосконалення концепції пенсійної системи в контексті оптимізації підходів до її побудови.

Методологія дослідження. Дослідження виконане на підставі системного підходу із застосуванням загальнонаукових методів: узагальнення, аналізу. Абстрактно-логічний метод було використано для формування висновків.

Виклад основного матеріалу. Успішність функціонування пенсійної системи, як правило, визначається рівнем пенсійного забезпечення та здатністю системи виконувати зобов'язання перед пенсіонерами у довготривалій перспективі. Означені чинники визначають конкурентоспроможність пенсійної системи перед споживачами її продуктів у виконанні соціальних завдань. А залежність фінансової спроможності пенсійної системи від сплачуваності страхових внесків страхувальниками залишає вкрай актуальним питан-

Таблиця 1

Основні елементи конкурентоспроможності вітчизняної пенсійної системи з огляду на потреби учасників пенсійних відносин

Учасники пенсійних відносин	Основні потреби учасника	Відбиття потреб учасника в конкурентних перевагах пенсійної системи
Пенсіонер	Потреба у високому розмірі пенсійної виплати	Підвищення розміру пенсійної виплати
Страховальник	1. Низький відсоток ставки страхових внесків. 2. Потреба у інвестиційних ресурсах.	1. Зниження рівня ставок страхових внесків і таким чином, – навантаження на фонд оплати праці. 2. Доступ до інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку.
Застрахована особа	Потреба у високому рівні заробітної плати (доходах) і низькому рівні будь-яких відрахувань страхових внесків в економічно-активному віці.	Зниження розміру відрахувань страхових внесків в економічно-активному віці.
Учасники фінансового ринку	Потреба у доступних джерелах інвестиційних ресурсів.	Формування інвестиційних ресурсів. Розвиток конкурентоспроможного середовища фінансового ринку.
Держава	1. Потреба у забезпеченні умов та стандартів розвитку для всіх категорій громадян. 2. Потреба у забезпеченні конкурентоспроможності учасників економічної діяльності.	1. Забезпечення конкурентоспроможності пенсійної системи. 2. Забезпечення конкурентоспроможності економіки. 3. Забезпечення розвитку конкурентоспроможного інвестиційного середовища. 4. Забезпечення конкурентоспроможності країни.
Суспільство	Потреба у забезпеченні добробуту громадян, впевненості у майбутньому, довіри до держави.	Забезпечення суспільної згуртованості та злагоди.
Молодь	1. Потреба у гарантіях високого рівню життя і соціальних стандартів. 2. Забезпечення сприятливого клімату для залучення талановитої і професійної молоді в економіку.	1. Забезпечення гарантій високого рівню життя і соціальних стандартів. 2. Забезпечення безперервності поколінь учасників пенсійної системи.

Джерело: визначення та висновки автора

ням їхнього розміру для платників. Однак окрім означених індикаторів в умовах стрімкого розвитку суспільства та поширення глобалізаційних процесів відбуваються зміни як кола, так і змісту критеріїв оцінки самого процесу розвитку, також появи нових оціночних показників. Пенсійна система, слідуючи загальносуспільним глобальним тенденціям, уособлює в собі і її особливості та компоненти у формуванні конкурентного середовища. Дослідником О.А. Швиданенко глобальна конкуренція визначена в якості економічної багатоаспектної ринкової категорії, яка відображає процес боротьби цивілізацій, регіонів, країн, глобальних комплексних і спеціалізованих галузей, глобальних і транснаціональних компаній, фінансових структур та інших суб'єктів глобального простору за конкурентні переваги в умовах високого рівня монополізації, посилення сукупного впливу раніше ізольованих факторів, поглиблення агресивності учасників та підвищення складності зміни парадигми їх розвитку [3, с. 56]. Поряд із цим доцільно підкреслити, що мета суспільного розвитку в дослідницькому розумінні уявляється в якості цілісного безперервного процесу задоволення потреб теперішнього та майбутніх поколінь [4, с. 29]. Виходячи з цієї логіки формуються критерії конкурентоспроможності. Така залежність простежується у посіданні потреби у матеріальній підтримці членів суспільства похилого віку все більш вагомого місця в оціночних показниках. Зокрема, серед визначальних чинників конкурентного статусу держави означений елемент передбачається у складі індикатора рівню людського розвитку. Окрім зазначеного індикатора до сукупності основних оціночних даних віднесені показники рівню інтернаціоналізації та глобалізації, рівню науково-технічного та інноваційного потенціалу, рівню інвестиційної привабливості, рівню економічної безпеки, рівню екологічної безпеки тощо [3, с. 196]. Зазначимо, що якісна складова життєзабезпечення пенсіонера у вигляді пенсії безпосередньо входить до складу індикатора рівня людського розвитку. Водночас пенсійна система завдяки механізму та параметрам пенсійного страхування має потенціал формування власних важелів конкурентоспроможності. Незважаючи на їх спрямування на зовнішнє середовище, вони характеризують конкурентоспроможність і самої пенсійної системи. Важливо зазначити, що наявна багатокомпонентність усередині пенсійної системи та різноспрямованість потреб учасників пенсійних відносин надають можливість більш детального уявлення про таке поняття, як конкурентоспроможність пенсійної системи, що в узагальненому вигляді наведено в таблиці 1.

Як видно з наведеного, між основними потребами забезпечення життєдіяльності учасників пенсійних відносин існують принципові розбіжності. Розглядаючи пенсію в якості відтермінованого споживання, коли людина частину наявних в працездатному віці споживчих можливостей відкладає на старість, вважаємо за доцільне звернути увагу на зменшення схильності людей до такого вибору. Іншими словами, прагнення до високого рівня споживання спостерігається впродовж всього життя: від економічно активного до непрацездатного віку. Таким чином, однією з основних умов конкурентоспроможності пенсійної системи можна вважати знаходження балансу інтересів учасників пенсійних відносин, що б сприяло урівноваженню доходів на протязі різних періодів життя. Отже в основі балансу пенсійних відносин лежить урівноважена параметризація пенсії та заро-

бітної плати. З іншого боку, на думку В.В. Капильцової, низький рівень оплати не може вважатись тільки низьким рівнем життя населення. Він є ознакою низького платоспроможного попиту. Отже низькі доходи населення є стримуючим розширення внутрішнього ринку та технологічного оновлення суспільного виробництва фактором [5, с. 34]. Продовжуючи означену логіку, Н.Ю. Борисенко зазначає, що пенсійне забезпечення носить не тільки соціальний, але й економічний характер, що зумовлює собою необхідність зміни цього поняття [6, с. 7]. Погоджуючись із твердженням автора, можемо додати, що пенсійна система урізноманітненням свого механізму та інструментарію впливу дедалі більше долає усталені стереотипні уявлення про себе як засіб вирішення виключно соціальних завдань. Виходячи з контексту дослідження пенсійну систему, на наш погляд, можна уявити в якості невід'ємної складової глобальної конкурентоспроможності, що у вирішенні соціальних завдань прямо або опосередковано впливає на усі сфери суспільного життя та здатна посилювати їх конкурентоспроможність.

Водночас існує твердження, що потужне комплексне, ефективне соціальне забезпечення може бути обов'язковим елементом соціальної політики лише окремих високорозвинених країн. Дослідник С.О. Рибак спростовує цю думку, підкреслюючи, що держави з низьким рівнем доходів, поширеною бідністю та значною часткою нелегального сектору економіки потребують соціального забезпечення ще більше за інших [7, с. 17]. Автор додає що соціальне забезпечення в таких країнах має розгладатись в якості необхідного фактору довгострокового стійкого економічного зростання [7, с. 17]. Означена категорія (пенсія) в контексті дослідження розуміється в якості генератора попиту. Зазначено, що в існуючих економічних умовах ефективно управління споживчою поведінкою з урахуванням національних традицій, звичаїв і неоднорідності споживачів у формуванні попиту є умовою забезпечення високої конкурентоспроможності [8, с. 8].

Водночас аналіз глобальних та національних передумов формування конкурентного середовища дав змогу Н.П. Тарнавській констатувати відсутність надійних і стійких джерел економічного зростання, що мали б внутрішню природу [9, с. 267]. Автор додає, що позитивний глобалізаційний ефект полягає у захопленні нею (глобалізацією) конкуренції, яка спонукає до пошуку нових, нетрадиційних джерел переваг. В якості внутрішнього резерву автор вказує та значний сегмент тінізованої економіки [9, с. 274]. Поряд із цим Л. Лиско та Т. Туниця звертають увагу на зростання екологічних проблем [10, с. 19]. Вони зазначають, що науково-технічний прогрес, стимульований ідеологією конкурентоспроможності та економічного зростання, і заснований на ньому розвиток світової економіки внесли кардинальну зміну у взаємозв'язки суспільства і природи. Нові технології, з одного боку, ослабили залежність виробництва від природного фактора, з іншого – посилили цю залежність, поставивши довілля на межу глобальної екологічної катастрофи [10; 21]. Означене ставить під сумнів конкурентоспроможність, побудовану на суто економічних важелях. Щодо вітчизняних умов С.М. Писаренко відзначає недостатній рівень інноваційного розвитку, зокрема з причини відсутності внутрішніх інвестицій. Автор звертає увагу, що у загальносвітовій практиці державою стимулюються нові та не завжди потенційно прибуткові, але корисні для держави види інноваційної

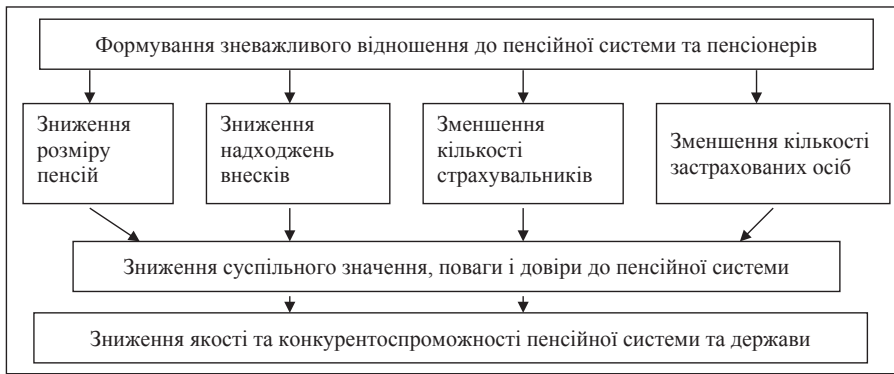

Рис. 1. Вплив дегуманізації суспільства щодо пенсійної системи на її конкурентоспроможність

діяльності, зокрема в екологічній сфері. Для цього з джерел пенсійного страхування за допомогою спеціально розробленого державною механізму могли б використовуватися інвестиційні ресурси. За рахунок означеної концепції мав би отримуватися економічний, екологічний та соціальний ефект у вигляді підвищення умов та якості життя, збереження здоров'я тощо. Особливої уваги заслуговує відмічена дослідниками проблема дегуманізації суспільства [10, с. 19]. На перший погляд, це спірне питання віднесення вищенаведених факторів до числа тих, що впливають на конкурентоспроможність пенсійної системи, також має аргументацію на захист їх використання. Адже за наявності негативних настроїв у суспільстві обираються пріоритети розвитку, що звужують увагу до задоволення потреб у сферах суспільного життя, де превалюють певні категорії громадян, зокрема пенсіонери. Загалом, якість пенсійної системи свідчить про узагальнене відношення до пенсійної сфери та осіб похилого віку з боку суспільства. За наявності негативного ставлення спричиняється потужний суспільний ефект деструктивного характеру, що у авторському розумінні наведено на рисунку 1.

Наведене означає важливість комплексного підходу до визначення якісних чинників пенсійної системи, зокрема як матеріальних, так і нематеріальних, що має бути враховано в основних напрямках соціального розвитку.

Висновки. Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що механізм пенсійної система як один з інструментів регулювання соціально-економічного розвитку держави в сучасних умовах ще не розкрив увесь наявний потенціал щодо реалізації соціальних цілей та потреби активізації економічної діяльності через запровадження інновацій та підвищення конкурентоспроможності держави. З метою удосконалення концепції вітчизняної пенсійної системи, на нашу думку, необхідно:

1. Визначити елементи впливу на конкурентоспроможність пенсійної системи виходячи з потреб учасників пенсійних відносин.

2. Розробити та запровадити підходи до визначення потреб, прав і обов'язків учасників пенсійної системи.

3. Розробити та запровадити комплексну систему індикаторів конкурентоспроможності пенсійної системи.

Реалізація перелічених заходів дасть змогу активізувати процес трансформації усіх трьох рівнів пенсійної системи, їх гармонізації з суспільним розвитком, що забезпечить підвищення рівню соціальної захищеності населення та подальший розвиток пенсійної системи в контексті соціально-економічного розвитку країни.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є вирішення проблем формування цілісної концепції пенсійної системи та гармонізації її функціонування в суспільному середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254 к/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. – К. : КНЕУ, 2007. – 312 с.
4. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под ред. В.В. Попкова. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 295 с.
5. Капильцова В.В. Соціалізація економічної системи суспільства: теоретико-методологічні аспекти [Текст] : монографія / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського; В.В. Капильцова. – Донецьк : [ДОНУЕТ], 2009. – 227 с.
6. Борисенко Н.Ю. Проблемы обеспечения финансовой устойчивости Пенсионного фонда России / Н.Ю. Борисенко. – М. : Финансы и кредит, 2004. – 424 с.
7. Рибак С.О. Фінансове забезпечення модернізації соціального захисту населення // Фінанси України. – 2013. – № 1(206). – С. 7-21.
8. Сафиуллин Л.Н. Развитие потребительского спроса как фактор конкурентоспособности региона. Современные тенденции конкурентоспособности Республики Татарстан: инновации, инвестиции, кластерный подход. Научно-практическая конференция / Сборник научных трудов. – Казань : Центр инновационных технологий, 2010. – 203 с.
9. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоздатністю підприємств: теорія, методологія, практика. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 570 с.
10. Лиско Л.Р., Туниця Т.Ю. Економічна теорія сталого розвитку: світоглядні та методологічні чинники становлення // Економічна теорія. – 2012. – № 4. – С. 19-28.
11. Писаренко С.М. Інноваційна складова структурної трансформації національної економіки // Регіональна економіка. – 2012. – № 4(66). – С. 7-15.